

Ja, ik geniet van het goede van het leven, ben gevoelig voor fijnzinnige humor en de schoonheid van kunst en cultuur ontroert me nogal eens, maar er zijn er ook momenten dat verdriet me overmamt of somberheid zich van mij meester maakt. Ik schrijf dit omdat ik me bij het schrijven van een nieuwe blog wel eens afvraag of ik niet te veel somber. Gelukkig, mijn blog *'Oud worden, hoe doe je dat?'* straalde van levensvreugde en dat werd blijkbaar ook zo ervaren, zo bleek wel uit de vele mooie lezersreacties. Maar vandaag moet ik toch wel mijn somberen met je delen. Ik hoop dat je verder wilt lezen!

de smalle weg door de woestijn

Er zijn mensen die menen dat er in het leven maar één waarheid is om te volgen, één weg om te gaan. Die weg is smal en voert ons niet zelden door de woestijn van het leven. Deze mensen leerden die weg en waarheid kennen door hun opvoeding - net als ik. Die voor menigeen onaantastbare waarheid is overigens wel een op enig moment uitgekristalliseerde waarheid van mensen, vooraf gegaan door eeuwen van zich ontwikkelend menselijk denken en geruzie. Het menselijk

kennen en denken vervolgt nog steeds zijn weg over heel de wereld en zal blijven leiden tot veranderende kennis en inzichten.

Ook ik werd opgevoed in 'de rechte leer' die in de orthodoxe kerken werd en wordt geleerd. Daar is na veel decennia heel veel waarheid nog dezelfde als in mijn jeugd. En ik wil er geen enkel misverstand over laten bestaan: hoezeer ik nu ook anders denk en leef, ik heb een geweldige opvoeding gehad, waaraan ik steeds met vreugde - en ja, ook dankbaarheid - terugdenk. Die ene weg en waarheid vormden toen mijn dagelijkse voedsel en ik genoot daarvan: het leven schonk me warmte, blijdschap, troost en speelsheid in een tijd die zwanger was van zorgen en verdriet. Maar er moet toen ook door mijn moeder - zonder dat ik het wist - het zaadje zijn geplant dat later zou uitgroeien tot wie ik nu ben, wat ik nu denk, hoe ik nu wil leven - elke blog laat daar wel wat van zien! Want juist nu ze niet meer leeft, realiseer ik me steeds meer hoe bijzonder mijn moeder was: een vrome vrouw die schriften vol schreef met gedichten waarin ze zichzelf herkende; gedichten van Jacqueline van der Waals met haar *"Sinds ik het weef"* tot Huub Oosterhuis met zijn *"Die mij droeg"*.

Mijn moeder - ze voedde alleen haar vijf intelligente zonen op - was zelf een vrouw zonder enige vorm van voortgezet onderwijs, maar wél intelligent én - meer, naarmate ze ouder werd - bereid om te luisteren naar mensen die haar denkwereld verrijkten met veranderende opvattingen in kerk en samenleving. Zo leefde ze 'dubbelzinnig': oprecht vroom én leergierig, ze spelde haar krant Trouw, ze was soms ook weerbarstig in haar sociaal-maatschappelijke opvattingen die haaks konden staan op de gangbare opvattingen in haar kerkelijke en sociale omgeving. Hoe zou ze gereageerd hebben op de 'heilige alliantie' van het huidige orthodoxe christendom met populistisch rechts dat mede daardoor snel groeit?¹ Zou ze verbijsterd zijn geweest over die liefst 23% van de christenen die vorig jaar (ultra) rechts stemde?

In mijn leven is dat zaadje uit mijn jeugd uitgegroeid tot mijn levenshouding waarin niet één dwingende waarheid is, want ons kennen is aan ontwikkeling onderhevig, ons morele kompas is op tal van levensterreinen in de loop der eeuwen anders gericht. Er is voor mij wel één opdracht onveranderd gebleven: hebt elkaar, de wereld en de aarde lief, wees solidair met de maatschappelijke verdrukten. Er is niet één weg die tot het goede, echt menselijke leven leidt dat daarvoor nodig is. Om mijn levenshouding te verhelderen gebruik ik graag het beeld van een zeiler op de wereldzee.

Welke koers brengt me naar mijn doel?

Een zeezeiler bevindt zich niet op een smalle, niet ter discussie staande weg in de woestijn, maar op een oneindige, woeelige baaierd - de levenszee. De zeiler heeft wel een vast doel voor ogen, maar geen door anderen in het verleden voorgescreven route. Er is geen ander mens en geen god die daarop aanspreekbaar is of die de zeiler naar zijn doel leidt. Net als die zeiler *kies* ook ik zélf mijn koers en ik ben daarvoor zelf volledig verantwoordelijk. De zeezeiler kiest op basis van zijn kennis van de voortdurend veranderde natuurelementen zoals de stroming, de wind, het tij. Zo vaar ook ik op mijn zee.

Je vraagt je misschien af waarom ik dan somber. Ik wil immers met vreugde de volle verantwoordelijkheid dragen voor mijn levensdoel en levensweg? Jazeker en ik wil mij ook verantwoorden voor de levenskeuzes die ik - door ook te luisteren naar de wijsheid van anderen - daarbij maak. Toch somber ik ook. Waarom?

Ik somber als ik denk aan de huidige politiek-maatschappelijke ontwikkelingen. Er is immers voor ons schip van staat geen ander doel denkbaar dan een rechtvaardige samenleving zonder discriminatie, gericht op zorgzaamheid voor hen die alleen met hulp menswaardig kunnen leven en op het behoud van de aarde. Ik somber omdat er een bemanning aan boord dreigt te komen die zich heeft uitgesproken voor een 180° andere koers en daarmee kiezers lokte, ook christelijke kiezers. Deze bemanning houdt zich nu gedeisd, maar daarmee zijn z'n doelen niet veranderd - zijn bewondering voor ultrarechtse en dictatoriale politici is angstwekkend. Hoe kan het dat politici die vrezen voor de aantasting van de rechtstaat met deze mensen de zee op willen? En hoe kan het dat de kerken zwijgen? Nog erger, hoe kan het dat deze bemanning bewonderd wordt door zoveel mensen die zich christen noemen? Waaruit bestaat hun voedingsbodem, waardoor de 'heilige alliantie van het orthodoxe christendom met populistisch rechts'¹ zo tot ontwikkeling komt?

Op hun weg door het leven zéppen de rechts orthodoxe christenen dat ze de 'bijbel als kompas' hebben, dat ze één weg bewandelen, één waarheid belijden, maar dat alles klopt te vaak niet. Achter die mooie woorden valt een grote verscheidenheid aan morele keuzes waar te nemen. In hun kerken klinken wel in grote eenstemmigheid hun blijde stemmen als ze zingen over Jezus, hun *hemelse* Redder die hun aardse weg leidt, maar als ze in de eenzaamheid van het stemhokje staan stemmen velen op volksmenners als Wilders, Baudet en Trump, van wie ze hier en nu het *aardse* heil verwachten. Tijdens het blijde zingen kun je maar zo naast zo'n broeder of zuster zitten die deze mannen bewondert, niet zelden gevoelig is voor bloed- en bodem theorieën. Het onmaatschappelijke populisme groeit met steun van deze christenen. Het kan niet, het gebeurt wél. Je weet het en je zwijgt, je trekt geen streep.

In de loop van de geschiedenis hebben mensen voortdurend gemeend geen streep te hoeven trekken; zo konden ze heulen met mensen, maatschappelijke organisaties en politieke systemen die het kwaad van de uitsluiting van mensen tot doel hadden. Je wilt weten hoe dat mechanisme werkt als je geen streep trekt, wat er dan kan gebeuren? Je herkent het niet? Kijk naar de tv-serie *De Joodse Raad*. Kijkers kunnen terecht met afschuw vervuld worden als ze in die serie zien wat er gebeurt als mensen geen streep trekken, of een wel getrokken streep steeds verder opschuiven. Maar hoeveel van die kijkers trekken misschien nú géén streep en zijn daardoor medeplichtig aan het onderdanig en klein houden van vrouwen waardoor ze hun talenten niet kunnen gebruiken, het uitsluiten van mensen die anders zijn dan zij? Ik somber omdat deze mensen zelfs het lef hebben om te zeggen dat ze de bijbel als kompas hebben en namens hun God spreken.

Is dat echter juist niet godgeklaagd?

Kun je samen bidden en zingen met mensen die in de kerk discriminatie met bijbelteksten rechtvaardigen en buiten de kerk de heilige alliantie met het ultrarechtse populisme omarmen? Kun je het schip van staat op de goede koers houden als je in de politiek, in de samenleving, wilt samenwerken met mensen die inhumaniteit nastreven en geen boodschap aan de rechtstaat hebben, koketteren met dictators? Kun je jezelf toestaan géén streep te trekken? Volgens mij kan dat alleen als je je geweten buiten haakjes plaatst en je morele kompas negeert. Maar uiteindelijk word je daardoor medeplichtig omdat jouw streep steeds verder opschuift.

Ik somber omdat ik vrees dat dit alles nu breed in de samenleving, de politiek, de kerk gaande is. Maar ik koester ook hoop. Want mensen kunnen bij de streep stil blijven staan, omkeren.

Ik leerde daar in mijn jeugd een mooie uitdrukking voor: Roel, een mens kan, jij kunt je *bekeren*.

1. *Sander Rietveld: *Nieuwe Kruisvaarders - De heilige alliantie tussen orthodoxe christenen en radicaal-rechtse populist* (2021)
* Friesch Dagblad, 5 maart 2021: *Waarom rechts-populistische partijen populair zijn in orthodox-christelijke kringen*
* Nederlands Dagblad, 21 juni 2021, met [De ongelooflijke podcast](#)

Hoe bijzonder is het om achteraf te constateren dat drie jaar geleden de kenners van de christelijke orthodoxie al beschreven wat nu in alle hevigheid zichtbaar is!

Muziek

- Zó indrukwekkend, beeld en muziek: Henry Purcell - [March / Music for the Funeral of Queen Mary](#) (Funeral Sentences) Z. 860
- Johan Pachelbell, [Canon in D majeur](#)
- Paul van Vliet, [Er is nog zoveel niet gezegd](#)